

ΑΠΟ ΤΟΝ ΜΕΣΑΙΩΝΑ ΣΤΗΝ ΔΙΑΚΥΡΗΞΗ ΤΗΣ ΒΟΛΟΓΝΑ ΜΕ ΤΟ ΒΛΕΜΜΑ ΠΡΟΣ ΤΟ ΚΟΙΝΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΠΤΥΧΙΟ ΤΟ 2010

Του Κλεομένη Οικονόμου, Καθ. Γενικού Τμήματος των Βασικών Ιατρικών Μαθημάτων

Οι κυριότεροι σημαντικοί σταθμοί στην ιστορική εξέλιξη του Πανεπιστημίου:

12ος αιώνας Δημιουργείται η κοινότητα δασκάλων και μαθητών που οργανώνονται μεταξύ τους για την εκπλήρωση κοινών ερευνητικών σκοπών. (R.Cowen, Το Πανεπιστήμιο, 2/2000: 4)

Η universitas magistrorum et scholariorum or studiorum από τη ίδρυσή της στηρίζεται στις έννοιες της αυτονομίας και της ακαδημαϊκής ελευθερίας.

Το παρισινό πανεπιστήμιο που συγκροτείται από τον 12ο - 13ο αιώνα, αποτελείται από ένα σύνολο εκκλησιαστικών σχολών οι οποίες είχαν ως σκοπό την εκπαίδευση των κληρικών, το πνεύμα της εκπαίδευσης που έδιναν ήταν κοσμικό με άφθονες αντιπαραθέσεις τόσο με την τοπική κοινωνία όσο και τις δημοτικές αρχές.

Με την πάροδο του χρόνου και τις κοινωνικές αλλαγές η εκπαιδευτική διαδικασία στοχεύει στην εκπαίδευση μεγαλύτερης έκτασης πληθυσμού αλλά και την σταδιακή αποδέσμευση της από την εκκλησία και την επικυριαρχία της Θεολογίας με μία θεώρηση του κόσμου στηριγμένη στα επιτεύγματα των φυσικών επιστημών.

Η οργάνωση του μεσαιωνικού πανεπιστημίου γίνεται με βάση το πρότυπο των συντεχνιών της εποχής. Παράλληλα με τις άλλες συντεχνίες και τα προνόμια τους υπήρχε και η συντεχνία των διδασκόντων και των μαθητών. Με δεδομένο τον διεθνή χαρακτήρα των σπουδών και την προσέλευση φοιτητών απ' όλη την Ευρώπη το μεσαιωνικό πανεπιστήμιο οργανώνεται σε "έθνη", ομάδες δηλ. σπουδαστών που προέρχονταν από την ίδια περιοχή ή σε κολέγια.

Το 1810 με πρωτοβουλία του Vilhelm von Humbolt ιδρύεται το πανεπιστήμιο του Βερολίνου που εκφράζει το πνεύμα του γερμανικού ιδεαλισμού και στηρίζεται στην απεικόνιση της γνώσης ως ενιαίου οργανικού συνόλου σύμφωνα με την αντίληψη του Hegel.

Στη νέα αυτή αντίληψη οι επιστήμες αντιπροσωπεύουν μια αδιάσπαστη ενότητα. Βασικός σκοπός του ανθρωπιστικού μοντέλου του Χούμπολντ είναι η καλλιέργεια της επιστήμης ως αυτοσκοπού και της καθολικής γνώσης που αποβλέπει στην ολοκλήρωση της προσωπικότητας του ανθρώπου. Κεντρικό ζήτημα στο μεταρρυθμιστικό σχέδιο του Humboldt είναι το ζήτημα της αυτονομίας των πανεπιστημίων την οποία ο ίδιος θεμελίωσε με:

- τη σχέση έρευνας και διδασκαλίας

που το ζητούμενο είναι το είδος της παιδείας που προσφέρει το πανεπιστήμιο στους φοιτητές του. Αν είναι προσανατολισμένο σε μια υψηλού επιπέδου εξειδικευμένη γνώση, θα έχουμε και μεγαλύτερη εξάρτηση της διδασκαλίας από την έρευνα, ενώ αν είναι προσανατολισμένο σε μια πιο γενική παιδεία και λιγότερο επιστημονική θα υπάρχει μεγαλύτερη ανεξαρτησία και των δυο μερών.

- τη σχέση των διαφόρων επιστημονικών κλάδων μεταξύ τους

που αφορά κυρίως τη σχέση των διαφόρων κλάδων των επιστημών με τη φιλοσοφία. Η ανεξαρτητοποίησή τους από τη φιλοσοφία θα σημάει και την ανάδειξη των ανεξάρτητων επιστημονικών κλάδων.

- τη σχέση του πανεπιστημίου με το κράτος

Με βάση την άποψη του για το ρόλο του πανεπιστημίου και της επιστήμης η επιστήμη καλλιεργείται από το πανεπιστήμιο ως "καθαρή" και δεν πρέπει να λαμβάνεται καθόλου υπόψη η

χρησιμότητά της ενώ παράλληλα υποστηρίζει τη θέση ότι το κράτος δεν πρέπει ν' απαιτεί τίποτα από τα πανεπιστήμια που να σχετίζεται με το ίδιο.

" Άρα η ακαδημαϊκή ελευθερία έχει μια διπλή διάσταση: είναι ελευθερία τόσο απέναντι στο κράτος όσο και απέναντι στην κοινωνία. Στο πανεπιστημιακό έργο δεν υπάρχουν δεσμεύσεις ούτε από την πλευρά του κράτους ούτε από την πλευρά της κοινωνίας. (A.Renault, 2002: 186)

Το πανεπιστήμιο του Humbolt είναι κρατικό πανεπιστήμιο, που έχει απορρίψει τη συντεχνιακή οργάνωση του μεσαιωνικού πανεπιστημίου αλλά έχει κληρονομήσει απ' αυτό την αντίληψη για το ποιες σχολές πρέπει να περιλαμβάνει στους κόλπους του. Στηρίζεται στις τέσσερις παραδοσιακές σχολές:

τη Θεολογική, τη Νομική, την Ιατρική και τη Φιλοσοφική.

Αντίστοιχα στην Αγγλία την ίδια χρονική περίοδο, με τις απόψεις του καρδινάλιου Νιούμαν, προωθείται η φιλελεύθερη ανθρωπιστική αντίληψη της παιδείας.

Η παιδεία, η «Bildung», που προσφέρει το ανθρωπιστικό πανεπιστήμιο είτε με το πρότυπο του Χούμπολντ είτε με το πρότυπο του Νιούμαν δεν αποβλέπει στην επαγγελματική αποκατάσταση αλλά στην πραγμάτωση της ελευθερίας του ανθρώπου και αυτός ο σκοπός υπηρετείται καλύτερα μέσω της αυτόνομης δραστηριότητας του πανεπιστημίου.

Αντίθετα το γαλλικό πανεπιστήμιο της εποχής, δεν είναι θεσμός που αποβλέπει στη σύνθεση της γνώσης αλλά προωθεί την εξειδικευμένη γνώση μέσα από ξεχωριστές σχολές, σκοπός των οποίων περισσότερο είναι η επαγγελματική αποκατάσταση, παρά η ολοκληρωμένη θεωρητική προσέγγιση.

Το 1789 η γαλλική επανάσταση καταργεί το πανεπιστήμιο όπως είναι διαμορφωμένο με τη μεσαιωνική συντεχνιακή δομή, λόγω της ιδιαίτερης επιρροής της εκκλησίας στη λειτουργία του αλλά και λόγω του συντεχνιακού πνεύματος που το διέπει.

Το 1806 με αυτοκρατορικό διάταγμα του Ναπολέοντα αναδιοργανώνεται εκ νέου ο θεσμός της παιδείας και η ανώτατη εκπαίδευση που η αυτοκρατορία εγκαθιστά διακατέχεται περισσότερο από την έννοια της χρησιμότητας παρά από αυτήν της επιστήμης. Ο σκοπός της δημόσιας εκπαίδευσης στο σύνολό της ήταν να καταλήγει σε χρήσιμα επαγγέλματα για την κοινωνία, καταρχήν με μια γενική παιδεία (δευτεροβάθμια) και στη συνέχεια με μια ειδικευμένη παιδεία (A.Renault,2002: 237)

Κατά την περίοδο της Δεύτερης Γαλλικής Δημοκρατίας γίνεται προσπάθεια για αποδέσμευση του εκπαιδευτικού συστήματος από την επιρροή της εκκλησίας. Το κράτος και η εκκλησία έχουν ανάγκη το σχολείο αλλά για διαφορετικούς λόγους: το μεν κράτος για τη διασφάλιση του γενικού συμφέροντος και την πρόοδο της επιστήμης, η δε εκκλησία για να διασώσει τις δοξασίες της και να διατηρήσει την επιρροή της. *Μ' αυτή την έννοια είναι ανάγκη να διατηρηθεί ένας ισχυρός δημόσιος τομέας που θα εξασφαλίζει την υλοποίηση του δημόσιου συμφέροντος από το πανεπιστήμιο και την αποφυγή της επιρροής της εκκλησίας.* (A. Renault, 2002: 244 245)

Η προτεινόμενη μεταρρύθμιση της εποχής, θεωρεί αναγκαίο και την ύπαρξη ενός ορισμένου αριθμού σχολών, πλάι στα δημόσια ιδρύματα που η ίδρυσή τους θα γίνεται από κοινωνικούς φορείς.

Το ποιες θα ήταν ακριβώς αυτές οι σχολές, αυτό εξαρτάται από το γνωστικό αντικείμενο που προσφέρουν και τις επαγγελματικές σταδιοδρομίες που αυτό οδηγεί. Έτσι για τις σχολές των οποίων οι επαγγελματικές σταδιοδρομίες είναι συνδεδεμένες με το δημόσιο συμφέρον ο χαρακτήρας τους δεν μπορεί παρά κι αυτός να είναι δημόσιος. Εκεί που οι επαγγελματικές σταδιοδρομίες οδηγούν σε επαγγέλματα του ιδιωτικού τομέα και οι σχολές θα μπορούσαν να έχουν ιδιωτικό χαρακτήρα. (A.Renault, 2002: 245)

Η μόνη παρέμβαση του κράτους που θα ήταν αποδεκτή σ'αυτή την περίπτωση είναι η θέσπιση κριτηρίων και ο έλεγχος τους από την πλευρά του για την εφαρμογή τους, προκειμένου το επίπεδο των σπουδών να είναι στο επίπεδο του τίτλου που θα προσέφεραν αυτές οι σχολές. Οι τίτλοι σπουδών που θα προσφέρονταν ήταν στην αποκλειστική ιδιοκτησία του κράτους κι αυτό δεν αφορά μόνο την ανώτατη εκπαίδευση αλλά και το απολυτήριο του γαλλικού λυκείου. Σ' αυτό το μεικτό μοντέλο η καθολική εκκλησία είδε την ευκαιρία όχι να ελέγξει τα πανεπιστήμια όπως έκανε τη μεσαιωνική περίοδο αλλά να ☐

δημιουργήσει δικά της, ανεξάρτητα από τα κρατικά Το 1880 με τον νόμο του Jules Ferry δίδεται στο κράτος το αποκλειστικό προνόμιο της απονομής τίτλων σπουδών. Η επιλογή αυτή φέρνει σε δυσχερή θέση τα ελεύθερα πανεπιστήμια. (A.Renault, 2002: 251)

Στην μετά το 1980 εποχή οι πολιτικές αλλαγές που καταγράφησαν είχαν ως επίπτωση και τη διαφοροποίηση της ιδεολογίας στην εκπαίδευση. Ειδικότερα:

Στη δεκαετία 1980 στην Ευρωπαϊκή Ένωση ξεκινά προσπάθεια σύγκλισης των πολυποικίλων εκπαιδευτικών συστημάτων.

Εν πρώτοις αρχίζει με τα διάφορα προγράμματα κινητικότητας φοιτητών και εκπαιδευτικού προσωπικού (προγράμματα Erasmus, Socrates κ.λ.π.). Στην επομένη δεκαετία οι πιέσεις που ασκούνται από την αγορά στους τίτλους σπουδών (στο περιεχόμενο και στη διάρκειά τους) είναι έντονες.

Το 1988 μεγάλος αριθμός πρυτάνεων διαφόρων Πανεπιστημίων συγκεντρώθηκε στη Μπολόνια επί τη ευκαιρία του εορτασμού των 900 ετών της λειτουργίας του αρχαιότερου Πανεπιστημίου της Ευρώπης, διακηρύσσοντας ομόφωνα ότι:

- Τα πανεπιστήμια είναι αυτόνομα ιδρύματα, η έρευνα και η διδασκαλία είναι ανεξάρτητες από κάθε εξουσία. (Αυτό σημαίνει πλήρη ελευθερία έκφρασης). Το πανεπιστήμιο είναι χώρος ελεύθερης διακίνησης ιδεών και θεματοφύλακας της ευρωπαϊκής πολιτικής παράδοσης.

Ως μέσα για την επίτευξη των ανωτέρω στόχων ορίζονται:

- Η ελεύθερη πρόσβαση στη διδασκαλία.
- Η επιλογή ατόμων που πληρούν τις οριζόμενες ανάγκες σε διδασκαλία και έρευνα.
- Η συνεργασία μεταξύ ευρωπαϊκών πανεπιστημίων, με κατευθυντήρια γραμμή την προώθηση της έρευνας και της γνώσης και συνεπώς η ελεύθερη κινητικότητα εκπαιδευτικού προσωπικού και φοιτητών.

Ο απώτερος στόχος θα ήταν το Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο, δηλαδή η αντιστοίχιση τίτλων, περιεχομένου σπουδών κ.λ.π.

Ακολούθως το 1998 υπεγράφη η κοινή δήλωση στη Σορβόνη περί εναρμόισης των δομών των συστημάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης. Το επόμενο έτος (1999) οι Υπουργοί Παιδείας 29 (είκοσι εννέα) χωρών υπογράφουν στην Μπολόνια, δήλωση, που ορίζει το χάρτη της Ανώτατης Εκπαίδευσης. Το 2000 στη Λισσαβώνα η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ορίζει τους στόχους για το 2010. Η "διακήρυξη" της Μπολόνια, που καθίσταται έκτοτε σημείο αναφοράς, συνιστά εθελοντική συμφωνία για σύγκλιση των εκπαιδευτικών συστημάτων και διευκόλυνση της κινητικότητας των αποφοίτων. Το τελευταίο επιτυγχάνεται με την προσπάθεια ισοτίμησης των διαφόρων ακαδημαϊκών τίτλων, ώστε να λειτουργήσει ενιαίος χώρος στην εκπαίδευση.

Ως ένα σημείο, θα μπορούσε να ισχυρισθεί κανείς, ότι η διακήρυξη της Μπολόνια αποτελεί την επέκταση του Μάαστριχτ και του συμφώνου σταθερότητας στον τομέα της εκπαίδευσης. Διαμορφώνει έναν οδηγό πλεύσης προκειμένου να συγκλίνουν τα εκπαιδευτικά συστήματα όχι γενικά, όπως καθ' υπερβολήν τονίζεται, αλλά να προσεγγίζουν στην ιδεολογία της αγοράς.

Προς αυτήν την κατεύθυνση κινήθηκαν όλες οι μετέπειτα συναντήσεις των υπουργών της Ε.Ε. Έτσι το 2001 στην Πράγα οι υπουργοί εκπαίδευσης των χωρών της ΕΕ και των υπό ένταξη με κοινή ανακοίνωση καλούν την Πανεπιστημιακή κοινότητα να προχωρήσει σε ενιαία δόμηση των σπουδών (ανάπτυξη μαθημάτων, προγραμμάτων σπουδών, με κοινό προσανατολισμό και οργάνωση, με συνέπεια τους κοινούς τίτλους σπουδών και άρα την αναγνώρισή τους).

Στα πλαίσια αυτά μπορεί να αναφερθεί ο οδηγός καλής πρακτικής για παροχή εκπαίδευσης από ιδρύματα ενός κράτους σε ένα άλλο από την UNESCO το 2001.

Το 2002 στην GATS (General Agreement on Trade in Services) παρουσιάζονται υπηρεσίες για:

- Παροχή υπηρεσιών εκτός εθνικών συνόρων, χωρίς φυσική μετακίνηση προμηθευτών και καταναλωτών
- Παροχή υπηρεσιών σε καταναλωτές, που έρχονται στη χώρα των προμηθευτών
- Παροχή υπηρεσιών από προμηθευτές, που εγκαθίστανται στη χώρα των καταναλωτών
- Παροχή υπηρεσιών από ειδικούς σε φιλοξενούσα χώρα.

Στο Βερολίνο το 2003 και στο Μπέργκεν της Νορβηγίας το 2005 η

προσπάθεια για ευρωπαϊκή σύγκλιση για όλο το χώρο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (προπτυχιακές και μεταπτυχιακές σπουδές) υπήρξε ακόμα εντονότερη. Η μία χώρα μετά την άλλη έχει προσαρμόσει ήδη μέχρι σήμερα (2005) τα προγράμματα σπουδών και τον εν γένει προσανατολισμό της στις αρχές της Μπολόνια. Επιπροσθέτως η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, μέσα από το πρόγραμμα Socrates και την Επιτροπή Παρακολούθησης8 προσπάθησε να πείσει τα ιδρύματα της Ανώτατης Εκπαίδευσης να έχουν ενεργό συμμετοχή στην υλοποίηση των στόχων. L

- 1) Τον Μάιο 1998, από τους υπουργούς παιδείας Γαλλίας, Βρετανίας, Γερμανίας και Ιταλίας. Η διακήρυξη της Σορβόνης περιεστράφη στα εξής σημεία:
  - Σύγκλιση των κύκλων σπουδών, ώστε να υπάρξει ενιαίος χώρος τριτοβάθμιας εκπαίδευσης
  - Σύστημα με όμοια χαρακτηριστικά, που θα προσφέρει προπτυχιακό τίτλο (Bachelor's degree) και δύο μεταπτυχιακούς τίτλους (Master's και διδακτορικό)
  - Ενίσχυση της κινητικότητας εκπαιδευτικού προσωπικού και φοιτητών τόσο με βάση διάφορα κίνητρα όσο κυρίως μέσω της τακτοποίησης των τίτλων.
- 2) Τον Ιούνιο 1999, εκπροσωπώντας τις υπάρχουσες αλλά και τις υπό ένταξη χώρες. Η διακήρυξη της Μπολόνιας περιελάμβανε μεταξύ άλλων:
  - Καθιέρωση κοινού συστήματος διδακτικών μονάδων, ήτοι το Ευρωπαϊκό Σύστημα Μεταφοράς Διδακτικών Μονάδων (ECTS) -Αποδοχή των θεσμών "Συμπλήρωμα Διπλώματος" (Diploma Supplement) προκειμένου να υποβοηθηθεί η συγκρισιμότητα των τίτλων
  - Καθιέρωση συστήματος σπουδών δύο κύκλων προπτυχιακό (τουλάχιστον τριετή) και μεταπτυχιακό (στον οποίο συμπεριλαμβάνεται το Master και το διδακτορικό)
  - Ενίσχυση της κινητικότητας του προσωπικού της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (φοιτητών κ.λ.π.)
  - Προώθηση της συνεργασίας προκειμένου οι τίτλοι, οι μέθοδοι και το περιεχόμενο σπουδών των απονεμομένων τίτλων να πλησιάζουν (άρα καθιέρωση συγκεκριμένης ποιότητας)
  - Ενίσχυση της ευρωπαϊκής διάσπασης στην ανώτατη εκπαίδευση.
- 3) Μάιος 2001. Πέραν της επιβεβαίωσης στην προώθηση στους στόχους της Μπολόνιας οι υπουργοί έδωσαν έμφαση στη δια βίου εκπαίδευση και στην λήψη μέτρων προκειμένου του ευρωπαϊκού εκπαιδευτικού σύστημα να αποτελέσει υπόδειγμα για τις λοιπές χώρες.
- 4) Υπενθυμίζεται ότι υφίσταται το αυτοδιοίκητο των Πανεπιστημίων. Υπό αυτούς τους όρους θα πρέπει συμφωνήσουν και όλα τα εμπλεκόμενα μέρη: καθηγητές, φοιτητές, διοικητικό προσωπικό.
- 5) Στην Ελλάδα και για τα τέσσερα είδη παροχών εκπαίδευσης υπάρχει πλούσια εμπειρία. Αφ' ενός έχουν εγκατασταθεί υπό μορφή franchising διάφορα τριτοβάθμια ιδρύματα και κολλέγια, αφ' ετέρου υπάρχουν συνεργασίες με ευρωπαϊκά και αμερικανικά Πανεπιστήμια σε μεταπτυχιακό επίπεδο. Η ίδρυση του Διεθνούς Πανεπιστημίου στην Θεσσαλονίκη αποσκοπεί στην παροχή εκπαιδευτικών υπηρεσιών στις χώρες της Βαλκανικής, της Ασίας (χωρών της πρώην ΕΣΣΔ) και της Μέσης Ανατολής..
- 6) Συμμετέχουν 33 υπουργοί παιδείας (Σεπτέμβριος 2003) και έθεταν χρονοδιάγραμμα υλοποίησης των στόχων. Οι υπουργοί επικεντρώθηκαν σε τρεις άξονες:
  - στη διασφάλιση της ποιότητας
  - στην καθιέρωση των δύο κύκλων σπουδών
  - στην αναγνώριση των τίτλων μεταξύ των χωρών.
- 7) Με μικρές εξαιρέσεις, όπως η Ελλάς, η οποία όμως, αφού έχει υπογράψει όλες τις συμφωνίες έχει δεσμευθεί ότι μέχρι το 2010 θα έχει υλοποιήσει όλες τις αλλαγές, που απαιτούνται.
- 8) 45 χώρες μετέχουν στη Διαδικασία Μπολόνια και είναι μέλη της Επιτροπής Παρακολούθησης: Αζερμπαϊζάν, Αλβανία, Ανδόρα, Αρμενία, Αυστρία, Βατικανό, Βέλγιο (Φλαμανδική Κοινότητα και Γαλλική Κοινότητα), Βοσνία και Ερζεγοβίνη, Βουλγαρία, Γαλλία, Γερμανία, Γεωργία, Δανία, Ελβετία, Ελλάδα, Εσθονία, Ην. Βασίλειο, Ιρλανδία, Ισπανία, Ιταλία, Κροατία, Κύπρος, Λετονία, Λιθουανία, Λιχτενστάιν, Λουξεμβούργο, Μάλτα, Μολδαβία, Νορβηγία, Ολλανδία, Ουγγαρία, Ουκρανία, Πολωνία, Πορτογαλία, Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, Ρουμανία, Ρωσική Ομοσπονδία, Σερβία και Μαυροβούνιο, Σλοβακική Δημοκρατία, Σλοβενία, Σουηδία, Τουρκία, Τσέχικη Δημοκρατία και Φινλανδία. Επιπλέον η Ευρωπαϊκή Επιτροπή είναι ψηφίζον μέλος της Επιτροπής Παρακολούθησης. Το Συμβούλιο της Ευρώπης, οι Εθνικές Ενώσεις Φοιτητών Ευρώπης (ESIB), η Διεθνής της Εκπαίδευσης - Πανερωπαϊκή Δομή (EI Pan-European Structure), η Ευρωπαϊκή Ένωση Διασφάλισης Ποιότητας στην Ανώτατη Εκπαίδευση (ENQA), η Ένωση Ευρωπαϊκών Πανεπιστημίων (EUA), η Ευρωπαϊκή Ένωση Ιδρυμάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης (EURASHE), το Ευρωπαϊκό Κέντρο για την Ανώτατη Εκπαίδευση (CEPES) και η Ένωση Συνομοσπονδιών Βιομηχανιών και Εργοδοτών της Ευρώπης (UNICE) είναι συμβουλευτικά μέλη της Επιτροπής Παρακολούθησης.